

TORNALJA VÁROS

Bemutatózás

Tornaľa, 2018 január

Elérhetőség : Tornaľa, Szlovákia
Mierová 14, 982 01
email : podatelna@mestotornala.sk
tel.: 00421 47 5511100
web: www.mestotornala.sk

TORNALJA VÁROS FEKVÉSE, FÖLRAJZI HELYE A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁGON

Tornalja a Sajó völgyében fekszik, a Túroc-patak torkolatának közelében. Keleti határa egyben államhatár Magyarország és Szlovákia között. Ősi település, ahol már a bronzkorban is éltek emberek; 1926-ban területén a pilinyi és a kijétei kultúra népének temetőjét tárták fel. Az egykori angolpark (Zoltán kert) egyik részén pedig rézkori településnyomok találhatók – még feltáratlanul.

Tornalja a történelmi Magyarország Gömör-Kishont vármegyéjének egyik járási székhelye volt, csakúgy, mint pl. Rimaszombat és Rozsnyó. A Tornaljai járás területe a trianoni békeszerződésig átnyúlt a jelenlegi Magyarország területére; magába foglalta Putnok város környékét és Aggteleket is.

A középkorban először 1245-ben említenek itt egy "Köwy" nevű települést, amely a tornaljai határban feküdt. A mai települést 1291-ben "*Tornallya al. Nom. Kevy*" néven említik először. Ekkor kapott engedélyt Boluk, a Tornallyayak őse, hogy megerősítse a természetes sziklát, azaz a föld felszínéből kiemelkedő mészkő képződményt, amiről 1241-ből van leírás. Ez lehetett a település névadója.

A VÁROS RÖVID TÖRTÉNELME

Tornalja 1427-ben már jelentős település volt. Mint a környék többi települését, a 15. században ezt is husziták foglalták el, majd 1459-ben Mátyás seregei visszafoglalták. Ura, Tornallyay János a mohácsi csatában esett el 1526-ban. 1556-ban török sereg dúlta fel.

A 18. században forgalmas postaállomás lett. 1828-ban 96 házában 622 lakos élt. 1837-ben már 708 lakosa volt, akik főként mezőgazdasággal és kézművességgel foglalkoztak. 1873-ban a vasút elérte a települést, ami nagy fellendülést hozott fejlődésében. Ekkor vált a környék politikai, gazdasági és kulturális központjává.

Tornalja 1853-tól 1960-ig a Tornaljai járás központja volt, amit megszűnésekor a Rimaszombati járáshoz csatoltak. 1996-ban, a területi közigazgatási átszervezéskor a Nagyrőcei járáshoz került. Jelenleg a város közigazgatásilag és földrajzilag előnytelen helyzetben van, hiszen a közvetlenül szomszédos községek más járásokhoz, sőt más megyéhez tartoznak. Tornalja iskoláiba és üzemeibe, orvosi rendelőibe két megye (Besztercebánya és Kassa) három járásából (Nagyrőce, Rimaszombat, Rozsnyó) járnak diákok, dolgozók, páciensek.

1910-ben 2033 lakosából 1995 magyar volt. Az 1930-as években itt működött a Kazinczy Könyv és Lapkiadó Szövetkezet, mely a „Magyar Írás” című irodalmi folyóiratot adta ki. 1938 és 1944 között Tornalja újra Magyarország része lett. 1944-ben a város több mint 650 zsidó polgárát hurcolták koncentrációs táborba és gyilkolták meg.

A bársonyos forradalom után 1990-ben, az akkori Csehszlovákiában első településként a város polgárai közös elhatározással, egységesen fellépve kezdeményezték a város történelmi nevének a visszaállítását (1950-től Šafárikovónak hívták). A települést az első írásos emlék alapján 1291-től hívták Tornaljának – az elnevezés valószínűleg a torony alját jelenti.

1990. október 1-jén kelt az a belügyminisztériumi végzés, amivel Šafárikovo visszakapta történelmi nevét. Ezzel Szlovákiában nem túl sok település dicsekedhet, hiszen az 1995-ös ún. táblatörvény megtiltotta azon települések nevének „megváltoztatását”, melyeket jeles szlovák személyiségekről neveztek el. Ezért nem lehet pl. Štúrovo ismét Párkány, Sládkovičovo

Diószeg, vagy Tešedíkovo Pered (pedig erről 2012-ben érvényes népszavazás is volt Pereden).

Ezért is viseljük büszkén a Tornalja nevet. A város polgárai méltón büszkék is erre, s ennek emlékére rendezzük 1995 óta évente október elején a Tornaljai Városnapokat.

A 2. világháborúig a Tornallyay nemesi család volt a város egyik legjelentősebb nemesi családja. Egyik leszármazottjuk, Zoltán néhány szép építészeti emléket hagyott ránk.

Városunk Beje városrészében volt református lelkész 1845 és 49 között nagy költőnk Tompa Mihály, aki Rimaszombatban született, és a környéken élte le egész életét. (Bejében született a nemzet színésze, Tornalja díszpolgára, Darvas Iván is.) A 2017-es Tornaljai Városnapok keretében, a költő születése 200 évfordulója évében a városi művelődési központ felvette Tompa Mihály nevét. Ez alkalomból a művelődési házban domborművet állítottunk a költőnek.

Ugyancsak a város díszpolgára a tornaljai születésű Miklós László professzor, aki két kormányban is (1998-2002, 2002-2006) az SZK környezetvédelmi minisztere volt.

A VÁROS JELENE

Népességi mutatók

A 2011-es népszámlálás adatai szerint Tornalja összlakossága 7509 fő volt. Ebből 3590 férfi, 3919 nő. A lakosok közül 2262 szlovák, 4331 magyar, 334 roma nemzetiségűnek vallotta magát. Sajnálatos, hogy azóta a lakosság száma folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. 2017 decemberében Tornalja lakosainak száma 7202 fő volt.

Foglalkoztatottság

Ami a foglalkoztatottságot illeti, a 7509 lakosból 2289 volt a produktív korban lévő dolgozók száma, 135 a dolgozó nyugdíjas korúak száma, 170 nő volt GYED-en, illetve GYES-en. A munkanélküliek száma 1371 = 18,25 %.

Tornalján az 1990-es évekig a ruhagyár volt a legnagyobb ipari üzem (a trencsényi Odevné závody állami vállalat leányvállalataként 1000-nél is több alkalmazottal – túlnyomó többségükben nők).

Mintegy háromszáz alkalmazottja volt a Piesoki Gépgyár tornaljai vállalatának, néhány tucat ember pedig az Ipolymenti Téglagyárak tornaljai telephelyén dolgozott.

Tornalja volt a központja egy nagy mezőgazdasági Állami Gazdaságnak, ami ugyancsak több száz helyi és környékbeli lakosnak adott munkát.

A ruhagyár és az ÁG időközben megszűnt, úgyhogy a szolgáltatásokon és a kiskereskedelmen kívül Tornalján jelenleg elsősorban négy kisebb ipari vállalat jelent munkalehetőséget:

A Selyz Nábytok Kft – a Himolla Group német tulajdonú konszern zselízi (szlovákul Želiezovce) székhelyű leányvállalatának üzemrészlege. Bőr bútorhuzatokat varrnak. Jelenleg 250 embert foglalkoztatnak a volt ruhagyár területén uniós támogatással megépült barnamezős ipari parkban.

Az Aries 2 Kft. gépipari vállalat mintegy 150 főt foglalkoztat, a belga tulajdonú LVD S2 és LVD S3 RT ugyancsak gépipari vállalatnak mintegy 230 alkalmazottja van, az Unicorn ESK Kft gépipari vállalat pedig cca. 100 dolgozót foglalkoztat.

A város iskoláiban és tanintézményeiben (ezek részben városi, részben megyei fenntartású intézmények) mintegy 280 alkalmazott dolgozik; a városi hivatalban és a költségjárulékos szervezeteiben összesen 60 alkalmazott van).

A magas munkanélküliség következményeinek csökkentése érdekében a város a munkahivatallal együttműködésben több mint 200 személyt foglalkoztat különféle programok keretében közhasznú munkásként.

Tanügy

A városi fenntartású intézmények közé tartoznak az alapiskolák (a magyarországi általános iskolának felel meg), az óvodák, a zeneiskola és a szabadidőközpont.

A Kazinczy Ferenc nevét viselő tanintézmény egyike Szlovákia legnagyobb magyar tanítási nyelvű alapiskoláinak (815 tanuló látogatja). A szlovák tanítási nyelvű Pavel Jozef Šafárik alapiskolának 433 tanulója van.

A három tagintézményt magába foglaló összevont óvodát összesen 185 óvodás korú gyermek látogatja.

A zeneiskolának a jelenlegi tanévben 131 tanulója van, a szabadidőközpontot pedig 225 tanuló látogatja.

Megyei fenntartású a szlovák és magyar tanítási nyelvű gimnázium, az ugyancsak két tanítási nyelvű szakközépiskola, valamint a bentlakásos speciális iskola. Megyei igazgatású a tornaljai reedukációs intézet is.

Egyéb intézmények

Tornalján van rendőrőrs, postahivatal, egészségügyi központ, orvosi gyorssegélyszolgálat, négy bankfiók (Takarékpénztár, Postabank, OTP Bank és Általános Hitelbank).

Kassa és Zólyom felől a város megközelíthető az E58-as főúton, illetve a déli, Pozsony-Kassa vasútvonalon.

Kapcsolatok

Tornalja napjainkban természetes központja az egykori Tornaljai járás mintegy 30 községének, melyek jelenleg három járás területén találhatók.

Az együttműködés és közös pályázati lehetőségek kihasználása céljából a város tagja két kistérségi társulásnak: a Sajó és a Túroc mikroregionális egyesületnek.

2013-ban a magyarországi Putnok és Ózd, valamint a szlovákiai Rimaszombat és Tornalja megalapították a Sajó-Rima Korlátolt Felelősségű Európai Területi Együttműködési Csoportosulást, magyar nyelvű rövidített elnevezése: Sajó-Rima ETT (angol nyelvű teljes elnevezése: Sajó-Rima / Slaná-Rimava European Grouping of Territorial Cooperation with Limited Liability, angol nyelvű rövidített elnevezése: Sajó-Rima / Slaná-Rimava EGTC).

Tornalja testvérvárosi kapcsolatokat tart fenn a magyarországi Putnok és Heves városokkal, a partiumi Érmihályfalvával, valamint a lengyelországi Tarnowi kistérséggel (Gmina Tarnow).

Kultúra és társadalmi élet

Tornalja gazdag és változatos kulturális életét elsősorban a városi fenntartású költségjárulékos szervezetként működő Tompa Mihály Városi Művelődési Központ szervezi, amelynek része a városi könyvtár és az Ifjúság Mozi is.

A város kulturális és társadalmi életét jelentős mértékben gazdagítja a Szlovákia Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség – CSEMADOK tornaljai helyi szervezete és területi választmánya is.

A Kazinczy Ferenc Alapiskola diákjai, valamint hagyományörző és művészeti csoportjai évek óta kimagasló eredményeket érnek el a különféle versenyeken és fesztiválokon (Duna Menti Tavasz, Tompa Mihály Országos Verseny, Bíborpiros szép rózsá...)

1995 óta évente október elején rendezzük a Tornaljai Városnapok egyhetes gazdag rendezvénysorozatát, melyen vendégül látjuk testvérvárosain küldöttségeit is.

Építészeti és kulturális emlékek

Tornalja legrégebbi épülete a 15. században épült műemlék templom, mely jelenleg a református gyülekezet temploma. A katolikus és evangélikus templom a múlt század harmincas éveiben épült. Református templom található Beje és Királyi városrészben is.

Jelenleg gyermekotthonként működik a Tornallyay család egykori kúriája.

A XX. század első felében épült városháza felújításra váró épületében található az első világháború tornaljai hőseinek márvány emléktáblája. A II. világháborús emlékművet a város főterén 1995-ben avatták fel az első tornaljai városnapok keretében.

Királyi városrészben található Nepomuki Szent János barokk szobra, melynek felújítására 2018-ban kerül sor.

Természeti adottságok, környezetvédelem

Tornalját észak-dél irányban a Sajó folyó középső folyása szeli át, amely Magyarországon torkollik a Tiszába.

A várostól mintegy 15 km-re található gömörhorkai (régábban Özörény) cellulózgyárból kibocsátott vegyi szennyeződés miatt a Sajó 30 évvel ezelőtt halott folyónak számított. Azóta a cellulózgyár elavult technológiáját felszámolták, és a környezetvédelmi előírásoknak megfelelő új ipari létesítményt helyeztek üzembe.

Ma már elmondhatjuk, hogy a Sajó folyó Gömör egyik ékessége; környezete lehetőséget kínál a pihenésre és kikapcsolódásra a természetbarátoknak és a horgászoknak egyaránt.

Tornalja Város Önkormányzata a természeti környezet és értékeink megóvása érdekében sikeresen pályázott a Magyarország-Szlovákia-Ukrajna Szomszédsági Program keretében a „Környezetvédelmi program a Gömör-Tornai-karszt vízbázisainak védelmére” című közös szlovák-magyar projektre. 200 ezer euró nagyságban nyertünk támogatást a felszín alatti ivóvízkinccs hosszú távú megóvására és felszíni eredetű ivóvízkészlet szennyezés mentessége megőrzésére. A projekt kedvezményezettje szlovák oldalon Tornalja Város Önkormányzata, míg magyar oldalon az Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság.

A város egyes részein a csatornahálózathoz a szennyvizet tisztítatlanul a Sajó folyóba engedik. Ezért volt fontos Tornalján (és a környező településeken) a kommunális szennyvíz kezelésének és tisztításának mielőbbi megoldása.

Tornalja városa a kistérség településeivel karöltve már 2006-ban megtette az első lépéseket, és támogatást nyert a kistérség szennyvíztisztításának megoldására és a tervdokumentáció kidolgozására. A tervezet Tornalja városát és 4 környező települést érintett és lefektette az alapokat egy központi szennyvíztisztító telep felépítésére.

A tervdokumentáció többszöri módosítását követően 2018-ban a Besztercebányai Vízmű elkezdte a szennyvízcsatorna-hálózat és a szennyvíztisztító-telep építését.

Ugyancsak több évtizedes probléma az autóbussz-állomás áthelyezése Tornalja Főteréről. A tervek alapján 2018-ban ez a kérdés is elfogadható módon megoldódik.

Tornalja város érdekességei és fontos természeti képződményei közé tartozik a városi „Tengerszem” strandfürdő vízforrása.

A helyiek a vízforrást sokáig rejtélyes tóként tartották számon. A közel harminckilenc méter mély, Tengerszem néven emlegetett barlangtó igazi geológiai érdekesség; hatvan méter átmérőjű, szinte szabályosan kerek tavacska, amely a Szepes–Gömöri-karszt vízgyűjtőjén felgyülemlett, majdnem háromszáz méter mélységben raktározódó karsztvíz egyik feltörése, természetes artézi forrás. A víz hőmérséklete állandó, télen-nyáron egyaránt tizenhét-tizenkilenc fok körüli.

Első írásos említése 1245-ből való, Paládi Kovács Attila kutató szerint már akkor előfordul Sevica néven, majd az 1361-es leírás Királyi határában cheuice alakban őrizte meg a nevét. Évszázadok óta ismert ez a hely, állandó vízhozama miatt vízimalmot telepítettek rá, erről az 1806-ban készült második katonai felmérés térképei is tanúskodnak, amelyeken a tó és a malom helyét jelzik.

Behatóbban csak az 1950-es és az 1960-as évek közt kezdtek foglalkozni a Tornalja környékén feltörő ásványvízforrásokkal, egy évtized alatt több fúrást is elvégeztek, így

találták meg 1953-ban a ma Gemerka néven palackozott ásványvíz forrását is. A víz összetétele hidrokarbonátos-szulfátos-meszes. Az oldott ásványi anyagok mennyisége literenként 700 milligramm.

A Tengersizem mélyére legelőször Sasvári Tibor kassai bűvár ereszkedett le 1976-ban, néhány évvel később Ján Hovorka cseh bűvár volt az, aki bemérte és le is rajzolta a tó alatti barlangüreget. Az üreg fenekén, a falakhoz közel öt forrás buzog fel, vízhozamuk másodpercenként harminc liter körüli. A mélyben ősmaradványok is megtalálhatók, amit a harmadidőszak oligocén korára jellemző megkövült tengeri sünről készült felvételek is bizonyítanak. A természetes zombolybarlang vizének mozgását, annak összetételét rendszeresen figyeli a barlangi felügyelet. A városi strand új látványosságaként naponta látogatható a tó felszínére épített úszó móló is, amelyről körülbelül húsz méter mélységig lehet lelátni. Ez a barlangtó egyébként Gömör egyetlen természetes artézi forrása, ugyanolyan védettséget élvez, mint a többi felszíni barlang. A Tengersizemről Gaál Lajos geológus értekezik hosszabban a Gömörország természeti öröksége című kötetében.